

JUNGTINIŲ TAUTŲ
VAIKO TEISIŲ KOMITETO
BENDRASIS
KOMENTARAS

NR. 16 (2013)

**DĖL VALSTYBĖS
ĮSIPAREIGOJIMŲ,
SUSIJUSIŲ
SU VERSLO
SEKTORIAUS
POVEIKIU VAIKŲ
TEISĖMS**

Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto bendrasis komentaras atskleidžia Vaiko teisių konvencijos bei jos fakultatyvinių protokolų normų turinį.

Šiame leidinyje pateikiamas **neoficialus** Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto bendrojo komentaro vertimas.

Visą leidinį „Jungtinių Tautų vaiko teisių komiteto bendrieji komentarai“ galite matyti nuorodoje http://vtaki.lt/uploads/structure/docs/485_a5eebb22a7f392edf2d7634481bb46b5.pdf

Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga
Plačioji g. 10, 01308 Vilnius
Tel. +370 5 210 7176
vtaki@vtaki.lt
www.vtaki.lt

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos užsakymu:

Iš anglų kalbos vertė
UAB „Baltijos vertimai“
Bernardinų g. 9-4, 01124 Vilnius
Tel. +370 5 212 2924
www.baltijosvertimai.eu

Parengė UAB „Kriventa“
V. Pietario g. 5-3, 03122 Vilnius
Tel. / faks. +370 5 265 0629
kriventa@kriventa.lt
www.kriventa.lt

CRC/C/GC/16

2013 m. balandžio 17 d.

VAIKO TEISIŲ KOMITETAS

Šešiasdešimt antroji sesija

2013 m. sausio 14 d. – vasario 1 d.

BENDRASIS KOMENTARAS NR. 16 (2013) DĖL VALSTYBĖS ĮSIPAREIGOJIMŲ, SUSIJUSIŲ SU VERSLO SEKTORIAUS POVEIKIU VAIKŲ TEISĖMS

I. ĮVADAS IR TIKSLAI

1. Vaiko teisių komitetas pripažįsta, kad per pastaruosius dešimtmečius verslo sektoriaus poveikis vaiko teisėms išaugo dėl veiksmų, tokių kaip globalizuotas ekonomikų ir verslo operacijų pobūdis ir tebevykstančios decentralizacijos tendencijos, taip pat valstybės funkcijų, kurios turi įtakos galimybėms naudotis žmogaus teisėmis, perdavimas ir privatizavimas, poveikio. Verslas gali būti svarbiausias varomasis veiksnys, kad visuomenės ir ekonomikos galėtų vystytis taip, kad būtų sustiprintas vaiko teisių įgyvendinimas, pavyzdžiui, per technologinę pažangą, investicijas ir padoraus darbo vietų kūrimą. Tačiau, vaikų teisių įgyvendinimas nėra automatinė ekonominės plėtros pasekmė, o verslo įmonės gali turėti neigiamą poveikį vaikų teisėms.
2. Valstybės dalyvės turi įsipareigojimų dėl verslo veiklos ir operacijų poveikio vaikų teisėms, įtvirtintoms Vaiko teisių konvencijoje, fakultatyviniame protokole dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos ir fakultatyviniame protokole dėl vaikų dalyvavimo ginkluotuose konfliktuose. Šie įsipareigojimai apima daugybę klausimų, atspindinčių tai, kad vaikai yra ir teisių turėtojai, ir suinteresuotosios šalys versle kaip vartotojai, teisėtai dirbantys darbuotojai, būsimi darbuotojai ir verslo lyderiai, taip pat bendruomenių ir aplinkų, kuriose vykdoma verslo veikla, nariai. Šis bendrasis komentaras siekia paaiškinti tokius įsipareigojimus ir išdėstyti priemones, kurių valstybės turėtų imtis, siekdamos juos įgyvendinti.
3. Šiame bendrajame komentare verslo sektorius apibrėžiamas kaip įtraukiantis visas nacionalines ir tarptautines verslo įmones, neatsižvelgiant į jų dydį, sektorių, vietą, nuosavybę ir struktūrą. Bendrasis komentaras taip pat nagrinėja įsipareigojimus dėl ne pelno siekiančių organizacijų, kurios atlieka vaidmenį paslaugų, kurios yra svarbios, siekiant pasinaudoti vaikų teisėmis, teikimo procese.
4. Valstybės privalo sukurti teises ir institucines sistemas, siekdamos gerbti, apsaugoti ir įgyvendinti vaikų teises, taip pat suteikti teisių gynimo priemones pažeidimų atveju verslo veiklų ir operacijų kontekste. Šiuo atžvilgiu valstybės turėtų atsižvelgti į šias aplinkybes:
 - (a) vaikystė yra unikalus fizinio, psichinio, emocinio ir dvasinio vystymosi etapas, o vaikų teisių pažeidimai, tokie kaip smurtas, vaikų darbas arba nesaugūs ar aplinkai

pavojų keliantys produktai gali turėti ilgalaikes, negrįžtamas ir net iš kartos į kartą besitęsiančias pasekmes;

- (b) dažnai vaikai yra politiškai silpni ir neturi galimybės susipažinti su atitinkama informacija. Jie priklauso nuo valdymo sistemų, kuriuose turi mažai įtakos dėl savo teisių įgyvendinimo. Todėl vaikams sunku išreikšti savo nuomonę dėl su savo teisėmis susijusių įstatymų ir politikų. Sprendimų priėmimo procese valstybės gali netinkamai apsvarstyti su verslu susijusių įstatymų ir politikų poveikį vaikams, tuo tarpu, verslo sektorius dažnai turi labai didelę įtaką sprendimuose ir neatsižvelgia į vaikų teises;
 - (c) paprastai vaikams sunku pasinaudoti teisių gynimo priemonėmis teismuose ar pasinaudojant kitais mechanizmais, kai jų teisės yra pažeidžiamos, ypač kai teises pažeidžia verslo įmonės. Vaikai dažnai neturi teisinio statuso, žinių apie teisių gynimo mechanizmus, finansinių išteklių ir galimybių pasinaudoti tinkamo teisinio atstovavimo galimybėmis. Be to, vaikai susiduria su reikšmingais sunkumais, siekdami pasinaudoti teisių gynimo priemonėmis dėl patirto piktnaudžiavimo, vykdamą verslo veiklą pasauliniu mastu.
5. Atsižvelgdamas į vaikų teisių įvairovę, kurias gali veikti įmonių veikla ir operacijos, šis bendrasis komentaras nenagrinėja kiekvieno susijusio Konvencijos ir jos protokolų straipsnio, tačiau pateikia valstybėms sistemą dėl Konvencijos kaip visumos įgyvendinimo verslo sektoriaus atžvilgiu ir atkreipia dėmesį į konkrečius kontekstus, kuriuose įmonių veiklos poveikis vaikų teisėms gali būti reikšmingiausias. Šio bendrojo komentaro tikslas – pateikti valstybėms rekomendacijas, kaip jos turėtų elgtis, siekdamos:
- (a) užtikrinti, kad verslo įmonių veikla ir operacijos neturėtų neigiamo poveikio vaikų teisėms;
 - (b) sukurti palankią ir palaikančią aplinką verslo įmonėms, kad jos galėtų gerbti vaikų teises, taip pat ir bet kuriems verslo santykiams, susijusiems su jų operacijomis, produktais ar paslaugomis, ir jų operacijomis visame pasaulyje; ir
 - (c) užtikrinti galimybę vaikams, kurių teises pažeidė verslo įmonės, veikiančios kaip privati šalis ar valstybės atstovė, pasinaudoti teisių gynimo priemonėmis.
6. Šis bendrasis komentaras remiasi Komiteto patirtimi, įgyta peržiūrint valstybių dalyvių ataskaitas, taip pat 2002 m. vykusios bendrųjų diskusijų dėl privataus sektoriaus kaip paslaugų teikėjo dienos.¹ Bendrasis komentaras taip pat remiasi regioninėmis ir tarptautinėmis konsultacijomis su daugybe suinteresuotųjų šalių, taip pat vaikais ir nuo 2011 m. vykstančiomis viešosiomis konsultacijomis.
7. Komitetas atkreipia dėmesį į bendrojo komentaro svarbą galiojančioms ir besiformuojančioms nacionalinėms normoms, standartams ir politinėms gairėms dėl verslo ir žmogaus teisių. Bendrasis komentaras atitinka tarptautines konvencijas, įskaitant Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) konvencijas Nr. 182 (1999) dėl blogiausių vaikų darbo formų ir neatidėliotinių veiksmų jam panaikinti ir Nr. 138 (1973) dėl minimalaus įdarbinimo amžiaus. Komitetas pripažįsta Jungtinių Tautų programos „Ginti, gerbti ir taisyti“ ir Žmogaus teisių tarybos priimtą Verslo ir žmogaus teisių pagrindinių principų, taip

¹ Vaiko teisių komiteto ataskaita apie trisdešimt pirmąją sesiją, CRC/C/121, II priedas.

pat TDO trišalės deklaracijos principų dėl tarptautinių korporacijų ir socialinės politikos svarbą. Komitetas taip pat naudojami kitais dokumentais, pvz., Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) rekomendacijomis daugiašalėms įmonėms, Pasauliniu susitarimu, Jungtinių Tautų tyrimu apie smurtą prieš vaikus ir Verslo principais.

II. TAIKYMO SRITIS

8. Šis bendrasis komentaras atkreipia dėmesį į valstybių įsipareigojimus pagal Konvenciją ir jos fakultatyvinius protokolus. Šiuo metu neegzistuoja jokio tarptautiniu lygiu saistančio dokumento dėl verslo sektoriaus atsakomybių, susijusių su žmogaus teisėmis. Tačiau Komitetas pripažįsta, kad pareigos ir atsakomybės gerbti žmogaus teises taikomos ne tik valstybių ir valstybinių veikėjų kontroliuojamose paslaugose ir institucijose, bet ir privatiems veikėjams ir verslo įmonėms. Todėl visos įmonės turi vykdyti savo atsakomybes dėl vaikų teisių, o valstybės privalo užtikrinti, kad jos tai padarys. Be to, verslo įmonės neturėtų kenkti valstybių gebėjimui vykdyti savo įsipareigojimus vaikų atžvilgiu pagal Konvenciją ir jos fakultatyvinius protokolus.
9. Komitetas pripažįsta, kad savanoriški verslo įmonių socialinės atsakomybės veiksmai, tokie kaip socialinės investicijos, palaikymas ir įsitraukimas į viešąją politiką, savanoriški elgesio kodeksai, filantropija ir kiti kolektyviniai veiksmai, gali padėti daryti pažangą vaikų teisių srityje. Valstybės turėtų remti tokius savanoriškus veiksmus ir iniciatyvas kaip priemonės sukurti verslo kultūrą, kuri gerbia ir remia vaikų teises. Tačiau būtina akcentuoti, kad tokie savanoriški veiksmai ir iniciatyvos negali pakeisti valstybės veiksmų ir verslo reglamentavimo pagal Konvencijoje ir jos protokoluose numatytus įsipareigojimus ar įmonių įsipareigojimų gerbti vaikų teises.
10. Svarbu prisiminti, kad Konvencija ir jos fakultatyviniai protokolai įpareigoja valstybę kaip visumą, neatsižvelgiant į jos vidaus struktūras, padalinius ar organizacijas. Be to, galių decentralizacija per devoliuciją ir delegavimą nesumažina tiesioginės valstybės atsakomybės vykdyti savo įsipareigojimus visiems jos jurisdikcijai priklausantiems vaikams.
11. Pirmiausia šis bendrasis komentaras apsversto santykius tarp valstybės įsipareigojimų dėl įmonių veiklos ir bendrųjų Konvencijos principų. Bendrajame komentare taip pat apibrėžiamas bendrasis valstybės įsipareigojimų, susijusių su vaiko teisėmis ir verslo sektoriumi, pobūdis ir apimtis. Be to, toliau dokumente nagrinėjama įsipareigojimų apimtis kontekste, kuriame įmonių veiklos ir operacijų poveikis vaikų teisėms yra didžiausias, įskaitant situacijas, kai verslo įmonės yra paslaugų teikėjai, vaikus veikia neformalioji ekonomika, valstybės bendradarbiauja su tarptautinėmis organizacijomis arba įmonėmis užsienio šalyse tose srityse, kuriose nėra pakankamos valstybės apsaugos vaikų teisėms. Galiausiai, šiame bendrajame komentare išdėstoma įgyvendinimo ir platinimo sistema.

III. BENDRIEJI SU VERSLO VEIKLA SUSIJĘ KONVENCIJOS PRINCIPAI

12. Vaikų teisės yra visuotinės, nedalomos, nepriklausomos ir tarpusavyje susijusios. Komitetas nustatė keturis bendruosius Konvencijos principus kaip visų valstybių

sprendimų ir veiksmų, susijusių su įmonių veikla ir operacijomis, pagrindą pagal vaiko teisių požiūrį.²

A. TEISĖ Į NEDISKRIMINAVIMĄ (2 STRAIPSNIS)

13. Pagal Konvencijos 2 straipsnį valstybės privalo gerbti ir užtikrinti kiekvieno jų jurisdikcijai priklausančio vaiko teises „be jokios diskriminacijos, nepriklausomai nuo vaiko, jo tėvų arba teisėtų globėjų rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos, politinių ar kitokių pažiūrų, tautybės, etninės ar socialinės kilmės, turto, sveikatos, luomo ar kokių nors kitų aplinkybių“. Valstybės privalo užtikrinti, kad visi teisės aktai, politikos ir programos, kurios yra susijusios su verslo klausimais, sąmoningai ar nesąmoningai nediskriminuotų vaikų turinio ar įgyvendinimo atžvilgiu, pavyzdžiui, teisės aktai, politikos ir programos, kurios sprendžia tėvų arba globėjų galimybių įsidarbinti ar neįgalių vaikų galimybių pasinaudoti prekėmis ir paslaugomis klausimus.
14. Valstybės privalo užkirsti kelią diskriminacijai privačioje srityje apskritai ir suteikti teisių gynimo priemones, jeigu tokia diskriminacija įvyko. Valstybės turėtų rinkti tinkamai išskaidytus statistinius duomenis ir kitą informaciją, kuri padėtų identifikuoti vaikų diskriminaciją įmonių veikloje ir operacijose, be to, reikėtų sukurti diskriminuojančių praktikų stebėjimo ir tyrimo mechanizmus verslo sektoriuje. Valstybės taip pat turėtų imtis veiksmų, siekdamas sukurti palankias aplinkas, kad verslas gerbtų teisę į apsaugą nuo diskriminacijos, skatindamos žinias ir supratimą apie teisę verslo sektoriuje, įskaitant žiniasklaidos, rinkodaros ir reklamos sektoriuose. Verslo įmonių sąmoningumo didinimo ir sensibilizacijos tikslas – mesti iššūkį ir panaikinti diskriminacinius požiūrius visų vaikų, ypač pažeidžiamų vaikų, atžvilgiu.

B. VAIKO INTERESAI (3 STRAIPSNIO 1 DALIS)

15. Konvencijos 3 straipsnio 1 dalis numato, kad valstybės, imdamosi bet kokių su vaikais susijusių veiksmų, pirmiausia privalo atsižvelgti į vaiko interesus. Valstybės privalo įtraukti ir taikyti šį principą visuose teisiniuose, administraciniuose ir teisiniuose procesuose, susijusiuose su įmonių veikla ir operacijomis, kurios turi tiesioginį ar netiesioginį poveikį vaikams. Pavyzdžiui, valstybės turėtų užtikrinti, kad vaiko interesai būtų svarbiausi, rengdamos teisės aktus ir politikas, kurios formuoja verslo veiklas ir operacijas, susijusias su užimtumu, apmokestinimu, korupcija, privatizavimu, transportu ir kitais bendraisiais ekonominiais, prekybos ar finansiniais klausimais.
16. 3 straipsnio 1 dalis taip pat tiesiogiai taikoma verslo įmonėms, kurios veikia kaip privачios ar viešosios socialinės gerovės institucijos, teikdamos bet kokias tiesiogines paslaugas vaikams, įskaitant globos, globos namų aplinkoje, sveikatos, švietimo ir sulaikymo įstaigų administravimo paslaugas.

² Žr. Vaiko teisių komiteto bendrąjį komentarą Nr. 13 (2011) dėl vaiko teisės būti apsaugotam nuo bet kokios formos smurto, *Generalinės Asamblėjos oficialus registras, šešiasdešimt septintoji sesija, papildymas Nr. 41 (A/67/41)*, V priedas, 59 paragrafas.

17. Konvencija ir jos fakultatyviniai protokolai suteikia vaiko interesų vertinimo ir nustatymo sistemą. Įsipareigojimas pirmiausia atsižvelgti į vaiko interesus tampa labai svarbus, kai valstybės vertina konkuruojančius prioritetus, tokius kaip trumpalaikius ekonominius ir ilgalaikius plėtros sprendimus. Valstybės turėtų paaikškinti, kaip teisė, kad būtų atsižvelgta į vaiko interesus buvo apsvarstyta sprendimo priėmimo procese, įskaitant, kaip tokia teisė buvo įvertinta kitų aplinkybių atžvilgiu.³

C. TEISĖ GYVENTI, IŠGYVENTI IR VYSTYTIS (6 STRAIPSNIS)

18. Konvencijos 6 straipsnis pripažįsta kiekvieno vaiko prigimtinę teisę gyventi, o valstybės privalo užtikrinti vaiko galimybę išgyventi ir vystytis. Komitetas savo bendrajame komentare Nr. 5 dėl bendrųjų Konvencijos įgyvendinimo priemonių vaiko vystymąsi supranta kaip „holistinę sąvoką, apimančią vaiko fizinį, psichinį, dvasinį, dorinį, psichologinį ir socialinį vystymąsi“.⁴
19. Verslo įmonių veiklos ir operacijų poveikis 6 straipsnio įgyvendinimui gali būti įvairus. Pavyzdžiui, dėl įmonių veiklos kylanti aplinkos degradacija ir užteršimas gali kelti pavojų vaiko teisėms į sveikatą, maisto saugumą ir galimybę gauti saugų geriamą vandenį ir sanitarijos priemonės, žemės pardavimas ar nuoma investuotojams gali neleisti vietos gyventojams naudotis gamtos ištekliais, susijusiais su jų pragyvenimu ir kultūriniu paveldu, be to, šiame kontekste gali kilti ypač didelis pavojus vietos vaikų teisėms,⁵ produktų, tokių kaip cigaretės ir alkoholis, taip pat maisto produktų ir gėrimų, kurių sudėtyje yra didelis sočiųjų riebalų, transriebalų, cukraus, druskos ir priedų kiekis, pardavimas vaikams gali turėti ilgalaikį poveikį jų sveikatai.⁶ Kai dėl įmonėse taikomų darbo praktikų suaugusiųjų darbo valandos būna ilgos, vyresni vaikai, ypač mergaitės, gali perimti tėvų namų ruošos ir vaikų priežiūros pareigas, kurios gali turėti neigiamą poveikį jų teisei įgyti išsilavinimą ir dalyvauti žaidimuose. Be to, jeigu vaikai yra paliekami vieni arba prižiūrimi vyresnių brolių ar seserų, tai gali turėti įtakos jaunesnių vaikų priežiūros ir sveikatos kokybei.
20. 6 straipsnio įgyvendinimo priemonės verslo sektoriaus atžvilgiu turi būti pritaikytos pagal kontekstą ir įtraukti prevencines priemones, tokias kaip veiksmingą reklamos ir rinkodaros pramonė bei įmonių poveikio aplinkai reguliavimą ir stebėjimą. Vaikų, ypač mažų vaikų, priežiūros kontekste, būtinos kitos priemonės, siekiant sukurti ir sudaryti palankią aplinką įmonėms gerbti 6 straipsnio nuostatas, pvz., įvesti šeimoms palankias darbovietės politikas. Tokios politikos turi atsižvelgti į suaugusiųjų darbo laiko poveikį vaiko galimybei išgyventi ir vystytis visose vystymosi stadijose, taip pat užtikrinti tinkamai apmokamas vaiko priežiūros atostogas.⁷

³ Žr. Vaiko teisių konvencijos bendrojo komentaro Nr. 14 (2013) dėl vaiko teisės pirmiausia atsižvelgti į jo (jos) interesus (3 straipsnio 1 dalis) 6 paragrafą (renghiamas).

⁴ Žr. *Generalinės Asamblėjos oficialų registrą, penkiasdešimt devintoji sesija, papildymas Nr. 41 (A/59/41)*, XI priedas, 12 paragrafas.

⁵ Bendrasis komentaras Nr. 11 (2009) dėl vietinių vaikų ir jų teisių pagal Konvenciją, *Generalinės Asamblėjos oficialus registras, šešiasdešimt penktoji sesija, papildymas Nr. 41 (A/65/41)*, III priedas, 35 paragrafas.

⁶ Žr. Bendrojo komentaro Nr. 15 (2013) dėl vaiko teisės naudotis tobuliausiomis sveikatos sistemos paslaugomis 47 paragrafą (renghiamas).

⁷ Žr. Bendrąjį komentarą Nr. 7 (2005) dėl vaiko teisių įgyvendinimo ankstyvojoje vaikystėje, *Generalinės Asamblėjos oficialus registras, šešiasdešimt pirmoji sesija, papildymas Nr. 41 (A/61/41)*, III priedas.

D. VAIKO TEISĖ BŪTI IŠKLAUSYTAM (12 STRAIPSNIS)

21. Konvencijos 12 straipsnis įtvirtina kiekvieno vaiko teisę laisvai reikšti pažiūras visais vaiką liečiančiais klausimais ir pagal vaiko amžių ir brandą tokioms pažiūroms skirti daug dėmesio. Atsižvelgdamos į bendrąjį komentarą Nr. 12,⁸ valstybės turėtų reguliariai išklausti vaikų pažiūras nacionalinių ir vietos su verslu susijusių įstatymų ir politikų, kurios gali turėti poveikį vaikams, formavimo procesuose. Valstybės turėtų konsultuotis su vaikais, kurie susiduria su sunkumais, kai nori būti išgirsti, pvz., mažumų grupėms priklausančiais ir vietiniais vaikais, neįgaliais vaikais, kaip tai nurodyta Neįgaliųjų teisių konvencijos 4 straipsnio 3 ir 7 dalyse,⁹ ir pažeidžiamais vaikais. Vyriausybės institucijos, tokios kaip švietimo ir darbo inspekcijos, vykdančios įmonių veiklos ir operacijų reguliavimo ir stebėjimo veiklą, turėtų užtikrinti, kad būtų atsižvelgta į paveiktų vaikų pažiūras. Valstybės taip pat turėtų išklausti vaikus, kai vykdo poveikio vaikų teisėms vertinimus dėl pasiūlytų su verslu susijusių politikų, teisės aktų, taisyklių, biudžetinių ar kitų administracinių sprendimų.
22. Vaikui turi būti suteikta speciali teisė „būti išklaustyti bet kokio jį liečiančio teismo ar administracinio nagrinėjimo metu“ (Konvencijos 12 straipsnio 3 dalis). Tai apima teisminius procesus ir susitaikymo ir arbitražo mechanizmus, susijusius su vaiko teisių pažeidimais, kuriuos įvykdo ar prie kurių prisideda verslo įmonės. Kaip nurodyta bendrajame komentare Nr. 12, vaikai turi turėti galimybę savanoriškai dalyvauti tokiuose procesuose tiesiogiai arba per atstovą ar atitinkamą organą, kurie turi pakankamai žinių ar supratimą apie įvairius sprendimų priėmimo proceso aspektus, taip pat darbo su vaikais patirties.
23. Gali būti atvejų, kai įmonės konsultuoja bendruomenes, kurios gali būti susijusios su potencialiu verslo projektu. Tokiomis aplinkybėmis įmonės, priimdamos sprendimus, kurie turi įtakos vaikams, turėtų būti suinteresuotos išklausti vaikų pažiūras ir į jas atsižvelgti. Valstybės turėtų suteikti įmonėms konkrečias gaires, akcentuojančias, kad tokie procesai turi būti prieinami vaikams, juos įtraukti ir būti prasmingi, taip pat nuolatos atsižvelgti į didėjančius vaiko gebėjimus ir jų interesus. Dalyvavimas turėtų būti savanoriškas ir vykti vaikams palankioje aplinkoje, kuri meta iššūkį ir nestiprina diskriminacijos prieš vaikus modelių. Kai galima, tokiose procesuose turėtų dalyvauti pilietinės visuomenės organizacijos, kurios turi kompetencijos sudaryti vaiko dalyvavimo sąlygas.

IV. VALSTYBIŲ ĮSIPAREIGOJIMŲ POBŪDIS IR APIMTIS

A. BENDRIEJI ĮSIPAREIGOJIMAI

24. Konvencijoje numatytas vaikų teisių rinkinys, kuris valstybėms nustato tam tikrus įsipareigojimus, atsižvelgiant į specialų vaikų statusą. Vaikų teisių pažeidimai yra ypač pavojingi,

⁸ Bendrasis komentaras Nr. 12 (2009) dėl vaiko teisės būti išklaustyti, *Generalinės Asamblėjos oficialus registras, šešiasdešimt penktoji sesija, papildymas Nr. 41 (A/65/41)*, IV priedas

⁹ Bendrasis komentaras Nr. 9 (2006) dėl neįgalių vaikų teisių, *Generalinės Asamblėjos oficialus registras, šešiasdešimt trečioji sesija, papildymo Nr. 41 (A/63/41)*, III priedas.

nes dažnai turi sunkų ir ilgalaikį poveikį vaikų vystymuisi. 4 straipsnyje nurodytas valstybės įsipareigojimas imtis visų reikiamų teisinių, administracinių ir kitų priemonių, siekiant įgyvendinti Konvencijoje įtvirtintas teises, ir panaudoti kiek įmanoma daugiau turimų išteklių ekonominėms, socialinėms ir kultūrinėms vaiko teisėms įgyvendinti.

25. Pagal tarptautinį žmogaus teisių įstatymą egzistuoja trys valstybių įsipareigojimų tipai: gerbti, saugoti ir įgyvendinti žmogaus teises.¹⁰ Jie apima įsipareigojimus dėl rezultato ir elgesio. Valstybės nėra atleidžiamos nuo įsipareigojimų pagal Konvenciją ir jos fakultatyvinius protokolus, kai jos deleguoja arba perduoda savo funkcijas privačiam verslui ar ne pelno siekiančiai organizacijai. Jeigu valstybė negerbia, nesaugo ir neįgyvendina vaikų teisių įmonių veiklos ir operacijų, kurios turi poveikį vaikams, atžvilgiu, ji pažeidžia savo įsipareigojimus pagal Konvenciją. Tokių įsipareigojimų apimtis yra nagrinėjama toliau, o būtina įgyvendinimo sistema yra aptariama VI skyriuje.

B. ĮSIPAREIGOJIMAS GERBTI, SAUGOTI IR ĮGYVENDINTI

1. Įsipareigojimas gerbti

26. Įsipareigojimas gerbti reiškia, kad valstybės neturėtų tiesiogiai ar netiesiogiai sudaryti sąlygų, padėti ar prisidėti prie vaiko teisių pažeidimų. Be to, valstybės turi įsipareigojimą užtikrinti, kad visi veikėjai gerbtų vaikų teises, įskaitant įmonių veiklos ir operacijų kontekste. Norint tai pasiekti, visos su verslu susijusios politikos, teisės aktai ar administraciniai aktai ir sprendimų priėmimo procesas turėtų būti skaidrūs, taip pat turi būti nuolat atsižvelgiama į poveikį vaiko teisėms.
27. Įsipareigojimas gerbti taip pat reiškia, kad valstybė neturėtų dalyvauti, remti ar toleruoti piktnaudžiavimo vaiko teisėmis, kai ji pati vykdo veiklą arba bendradarbiauja su privačiomis įmonėmis. Pavyzdžiui, valstybės turi imtis veiksmų, siekdamas užtikrinti, kad viešųjų pirkimų sutartys būtų sudarytos su tais pasiūlymus teikiančiais tiekėjais, kurie yra įsipareigoję gerbti vaikų teises. Valstybinės agentūros ir institucijos, įskaitant saugumo pajėgas, neturėtų bendradarbiauti su vaikų teises pažeidžiančiais trečiaisiais asmenimis ar toleruoti tokius jų veiksmus. Be to, valstybės neturėtų investuoti viešųjų lėšų ar kitų išteklių į vaikų teises pažeidžiančių įmonių veiklą.

2. Įsipareigojimas saugoti

28. Valstybės privalo saugoti nuo Konvencijoje ir jos fakultatyviniuose protokoluose nurodytų teisių pažeidimų, kuriuos įvykdo tretieji asmenys. Ši pareiga yra labai svarbi, atsižvelgiant į valstybių įsipareigojimus dėl verslo sektoriaus. Tai reiškia, kad valstybės privalo imtis visų būtinų, tinkamų ir pagrįstų priemonių, siekdamas neleisti verslo įmonėms pažeisti vaikų teises ar prisidėti prie tokių pažeidimų. Tokios priemonės gali apimti įstatymų ir taisyklių priėmimą, jų stebėjimą ir vykdymą, taip pat politikos, kuri apibrėžtų, kaip verslo įmonės gali veikti vaikų teises, priėmimą. Valstybės privalo iširti, priimti

¹⁰ Žr. Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komiteto bendrąjį komentarą Nr. 13 (1999) dėl teisės į švietimą, *Ekonominės ir socialinės tarybos oficialus registras, 2000, papildymas Nr. 2 (E/2000/22)*, VI priedas, 46 paragrafas.

sprendimus ir užtikrinti žalos atlyginimą dėl vaikų teisių pažeidimų, kuriuos įvykdė arba prie kurių prisidėjo verslo įmonės. Todėl valstybė atsako už vaiko teisių pažeidimus, kuriuos įvykdė arba prie kurių prisidėjo verslo įmonės, kai valstybė nesiėmė būtinų, tinkamų ir pagrįstų priemonių, kad užkirstų kelią ir ištaisytų tokius pažeidimus arba kitaip prisidėjo ar toleravo tokius pažeidimus.

3. Įsipareigojimas įgyvendinti

29. Vykdydamos įsipareigojimą įgyvendinti, valstybės privalo imtis teigiamų veiksmų, kad sudarytų sąlygas, skatintų ir užtikrintų galimybę naudotis vaikų teisėmis. Tai reiškia, kad valstybės privalo įgyvendinti teisines, administracines, biudžetines, teismines, skatinimo ir kitas 4 straipsnį atitinkančias priemones, susijusias su verslo veiklų poveikiu vaikų teisėms. Tokios priemonės turėtų užtikrinti geriausią aplinką visiškai įgyvendinti Konvenciją ir jos fakultatyvinius protokolus. Siekdamos įgyvendinti savo įsipareigojimus, valstybės turėtų užtikrinti stabilią ir nuspėjamą teisinę ir reguliuojamą aplinką, kuri sudarytų sąlygas verslo įmonėms gerbti vaikų teises. Tai apima aiškius ir gerai vykdomus įstatymus ir standartus dėl darbo, užimtumo, sveikatos ir saugos, aplinkos, kovos su korupcija, žemės panaudojimo ir apmokestinimo, kurie atitinka Konvenciją ir jos fakultatyvinius protokolus. Tai taip pat apima įstatymus ir politikas, kurios siekia sukurti vienodas galimybes ir sąlygas užimtumo srityje ir priemones, remiančias profesinį mokymą ir padorų darbą bei gyvenimo lygio gerinimą, taip pat politikas, kurios remia smulkias ir vidutines įmones. Valstybės turėtų priimti priemones, kurios remia Konvencijos ir jos fakultatyvinių protokolų išmanymą ir supratimą vyriausybės departamentuose, agentūrose ir kitose valstybinėse institucijose ir formuoja verslo praktikas, taip pat puoselėja verslo kultūrą, kuri gerbia vaikų teises.

4. Teisių gynimo priemonės ir žalos atlyginimas

30. Valstybės privalo suteikti veiksmingas teisių gynimo priemones ir žalos atlyginimą dėl vaiko teisių pažeidimų, įskaitant tuos atvejus, kai tokius pažeidimus įvykdo tretieji asmenys, pvz., verslo įmonės. Komitetas savo bendrajame komentare Nr. 5 nurodo, kad siekiant suteikti prasmę teisėms, turi būti prieinamos veiksmingos teisių gynimo priemonės, kad būtų galima atlyginti žalą dėl pažeidimų.¹¹ Kelios Konvencijoje nurodytos nuostatos įtvirtina baudas, kompensaciją, teisinius veiksmus ir priemones, palaikančias atsigavimą po patirtos žalos, kurią sukėlė ar prie kurios prisidėjo tretieji asmenys.¹² Siekiant įgyvendinti šį įsipareigojimą, būtini į vaikus atsižvelgiantys baudžiamieji, civiliniai ar administraciniai mechanizmai, apie kuriuos vaikai ir jų atstovai žino. Be to, šie mechanizmai turi būti skubūs ir faktiškai prieinami ir užtikrinantys tinkamą atlygį už patirtą žalą. Su vaikų teisėmis susijusios priežiūros įgaliojimus turinčios agentūros, įskaitant darbo, švietimo, sveikatos ir saugos inspekcijas, aplinkos apsaugos tribunolus, mokesčių inspekcijas, nacionalines žmogaus teisių institucijas ir organizacijas, kurių veikla nukreipta į lygybę verslo sektoriuje, taip pat gali atlikti vaidmenį teisių gynimo priemonių teikimo srityje. Tokios agentūros gali aktyviai tyrinėti ir stebėti pažeidimus, taip pat gali turėti reguliavimo įgaliojimus, kad galėtų taikyti administracines sankcijas vaikų teises

¹¹ Bendrojo komentaro Nr. 5 (2003) 24 paragrafą. Valstybės taip pat turėtų atsižvelgti į Nukentėjusių nuo sunkių tarptautinės žmogaus teisių teisės pažeidimų ir sunkių tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimų asmenų teises į gynybos priemones ir žalos atlyginimą pagrindinius principus ir gaires, priimtas Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 60/147 (2005).

¹² Pavyzdžiui, žr. Vaiko teisių konvencijos 32 straipsnio 2 dalį, 19 ir 39 straipsnius.

pažeidžiančioms įmonėms. Visais atvejais, vaikai turėtų turėti galimybę siekti nepriklausomo ir nešališko teisingumo arba teisminės administracinio proceso peržiūros.

31. Siekiant nustatyti žalos atlyginimo lygį ar formą, mechanizmai turėtų atsižvelgti į tai, kad teisių pažeidimo poveikis gali būti didesnis vaikams nei suaugusiesiems, gali būti negrįžtamas ir sukelti visą gyvenimą besitęsiančią žalą. Jie taip pat turėtų atsižvelgti į besikeičiantį vaikų vystymosi ir gebėjimų pobūdį, todėl žalos atlyginimas turėtų būti suteiktas laiku, kad būtų ribojama dabartinė ar būsima žala vaikui ar vaikams, pavyzdžiui, jeigu vaikai yra identifikuojami kaip aplinkos taršos aukos, būtina imtis neatidėliotinų veiksmų, siekiant užkiršti kelią tolesnei žalai vaikų sveikatai ir vystymuisi ir ištaisyti jau padarytą žalą. Valstybės turėtų teikti medicininę ir psichologinę pagalbą, teisinę paramą ir reabilitacijos priemones vaikams, kurie tapo piktnaudžiavimo ar smurto, kurį įvykdė ar prie kurio prisidėjo verslo sektorius, aukomis. Jie taip pat turėtų užtikrinti, kad toks piktnaudžiavimas nebesikartotų, pavyzdžiui, pakeisti atitinkamus įstatymus ir politikas bei jų taikymą, įskaitant susijusių verslo sektorių patraukimą baudžiamajon atsakomybėn ir sankcijas.

V. VALSTYBIŲ ĮSIPAREIGOJIMAI KONKREČIUOSE KONTEKSTUOSE

32. Įmonių veikla ir operacijos gali turėti poveikį įvairioms vaikų teisėms. Tačiau Komitetas identifikavo toliau aptartus nebaigtinius konkrečius kontekstus, kuriuose verslo įmonių poveikis gali būti reikšmingas, ir kuriuose dažnai valstybių teisinės ir institucinės sistemos būna nepakankamos, neveiksmingos ar patiria spaudimą.

A. PASLAUGŲ, SKIRTŲ NAUDOTIS VAIKŲ TEISĖMIS, TEIKIMAS

33. Verslo įmonės ir ne pelno siekiančios organizacijos gali dalyvauti paslaugų, pvz., švaraus vandens, sanitarijos įrenginių, švietimo, transporto, sveikatos, alternatyvios globos, energijos, saugumo ir sulaikymo, kurios yra labai svarbios, kad vaikai galėtų naudotis savo teisėmis, teikimo ir valdymo procesuose. Komitetas nenurodo tokių paslaugų teikimo formas, tačiau labai svarbu pabrėžti, kad valstybės nėra atleidžiamos nuo savo įsipareigojimų pagal Konvenciją, kai jos perduoda ar privatizuoja paslaugas, kurios turi įtakos vaikų teisių įgyvendinimui.
34. Valstybės privalo priimti konkrečias priemones, kurios atsižvelgtų į privataus sektoriaus dalyvavimą paslaugų teikimo procese, siekdamas užtikrinti, kad Konvencijoje įvardytos teisės nebūtų pažeistos.¹³ Jos privalo nustatyti standartus pagal Konvenciją ir atidžiai juos stebėti. Nepakankama tokių organizacijų priežiūra, tikrinimas ir stebėjimas gali tapti sunkių vaikų teisių pažeidimų, tokių kaip smurtas, išnaudojimas ir nepriežiūra, priežastimi. Jos turi užtikrinti, kad toks paslaugų teikimas nesukeltų pavojaus vaikų galimybėms pasinaudoti paslaugomis dėl diskriminuojančių kriterijų taikymo, ypač remiantis apsaugos nuo diskriminacijos principu, ir kad visuose paslaugų sektoriuose vaikai turėtų galimybę kreiptis

¹³ Žr. Vaiko teisių komiteto trisdešimt pirmosios sesijos ataskaitą, CRC/C/121, II priedas.

į nepriklausomas priežiūros institucijas, pasinaudoti skundų teikimo mechanizmais, ir, jeigu taikoma, pažeidimų atveju, galimybę kreiptis į teismą, kuriuose galėtų pasinaudoti veiksmingomis teisių gynimo priemonėmis. Komitetas rekomenduoja sukurti nuolatinius stebėsenos mechanizmus arba procesus, kurie užtikrintų, kad visi nevalstybiniai paslaugų teikėjai turėtų ir taikytų Konvenciją atitinkančias politikas, programas ir procedūras.¹⁴

B. NEOFICIALI EKONOMIKA

35. Daugelyje šalių neoficiali ekonomika įtraukia didelę ekonomiškai aktyvių gyventojų dalį ir reikšmingai prisideda prie bendrojo nacionalinio produkto. Tačiau įmonių veikla, kuri vyksta už teisinių ir institucinių teises reguliuojančių ir saugančių sistemų ribų gali sukelti didelį pavojų vaikų teisėms. Pavyzdžiui, tokiose situacijose gaminami arba reguliuojami produktai (žaislai, drabužiai, maisto produktai) gali būti nesveiki ir (arba) nesaugūs vaikams. Be to, dažnai tam tikras vaikų skaičius dirba slaptose neoficialaus darbo srityse, pvz., mažose šeimų valdomose įmonėse, žemės ūkio ir svetingumo paslaugų sektoriuose. Dažnai toks darbas reiškia mažai garantijų suteikiantį užimtumo statusą, mažą, nereguliarų darbo užmokestį arba visiškai neapmokamą darbą, sveikatos pavojus, socialinio draudimo nebuvimą, ribotą laisvę į asociacijas ar nepakankamą apsaugą nuo diskriminacijos, smurto ir išnaudojimo. Dirbdami tokį darbą, vaikai neturi galimybės lankyti mokyklos, atlikti namų darbus, tinkamai pailsėti, žaisti, todėl gali būti pažeidžiami Konvencijos 28, 29 ir 31 straipsniai. Be to, neoficialioje ekonomikoje dirbantys tėvai ir globėjai, norėdami užsidirbti pragyvenimui, privalo dirbti ilgas darbo valandas, todėl stipriai apriboja savo galimybes vykdyti tėvų atsakomybes arba rūpintis jiems patikėtais vaikais.
36. Valstybės turėtų priimti priemones, siekdamos užtikrinti, kad nepriklausomai nuo aplinkybių ir ekonomikos dydžio ar sektorių, įmonių veikla vykėtų tinkamoje teisinėje ir institucinėje sistemoje, o vaikų teisės būtų aiškiai pripažintos ir apsaugotos. Valstybės, be viso kito, galėtų didinti sąmoningumą, atlikti tyrimus ir rinkti duomenis apie neoficialios ekonomikos poveikį vaikų teisėms, skirti paramą padorioms darbo vietoms, kurios užtikrina tinkamą darbo užmokestį tėvams ar globėjams, kurti, įgyvendinti aiškius ir iš anksto žinomus su žemės naudojimui susijusius įstatymus, tobulinti socialinę apsaugą mažas pajamas turinčioms šeimoms, skirti paramą neoficialaus sektoriaus įmonėms, organizuodamos įgūdžių mokymą ir įkurdamas registracijos įstaigas, garantuoti veiksmingas ir lanksčias kredito ir banko paslaugas, užtikrinti atitinkamą mokesčių tvarką ir galimybes patekti į rinkas.
37. Valstybės privalo reguliuoti darbo sąlygas ir užtikrinti apsaugos priemones, siekdamos apsaugoti vaikus nuo ekonominio išnaudojimo ir pavojingo ar išsilavinimą įgyti trukdančio, sveikatai ar fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam ar socialiniam vystymuisi pavojų keliančio darbo. Dažnai, tačiau neišskirtinai, toks darbas būdingas neoficialioms ir šeimos ekonomikoms. Todėl valstybės privalo sukurti ir įgyvendinti programas, kurių tikslas yra pasiekti verslus tokiose kontekstuose, vykdant tarptautinius standartus dėl minimalaus įdarbinimo amžiaus ir tinkamų darbo sąlygų, investuojant į švietimą ir profesinį mokymą, taip pat teikiant paramą patenkinamam vaikų perėjimui į darbo pasaulį. Valstybės turėtų užtikrinti, kad socialinės ir vaiko apsaugos politikos pasiektų visus, ypač šeimas neoficialioje ekonomikoje.

¹⁴ Žr. Bendrojo komentaro Nr. 5 44 paragrafą.

C. VAIKŲ TEISĖS IR PASAULINĖS VERSLO OPERACIJOS

38. Verslo įmonės vis dažiau vykdo veiklą pasauliniu mastu per sudėtingus dukterinių įmonių, rangovų, tiekėjų ir bendrų įmonių tinklus. Jų teigiamas ar neigiamas poveikis vaikų teisėms retai susidaro dėl vieno atskiro verslo padalinio, nesvarbu ar tai būtų patrunuojanti bendrovė, dukterinė įmonė, rangovas, tiekėjas ar kitas subjektas, veikimo ar neveikimo. Vietoje to, tai gali apimti skirtingose jurisdikcijose esančių verslo padalinių sąsają ar dalyvavimą. Pavyzdžiui, tiekėjai gali naudoti vaikų darbą, dukterinės bendrovės gali užsiimti žemės ekspropriacija, o rangovai arba licencijos turėtojai gali užsiimti vaikams pavojingų prekių ir paslaugų pardavimu. Dėl tokių aplinkybių valstybėms tampa sunku vykdyti savo įsipareigojimus gerbti, saugoti ir įgyvendinti vaiko teises šame kontekste, atsižvelgiant į tai, kad dažnai verslo įmonės yra teisiškai atskiri subjektai, veikiantys skirtingose jurisdikcijose, net jei jos veikia kaip ūkio subjektas, kurio veiklos centras, registracija ir (arba) buveinė yra vienoje šalyje (kilmės šalis), o veikla vykdoma kitoje šalyje (priimanti šalis).
39. Remdamosi Konvencija, valstybės privalo gerbti ir užtikrinti vaikų teises savo jurisdikcijoje. Konvencija neriboja valstybės jurisdikcijos kaip „teritorijos“. Vadovaudamasis tarptautine teise, Komitetas jau anksčiau ragino valstybes saugoti vaikus, kurie gali būti už jų teritorijos ribų, teises. Komitetas taip pat akcentavo, kad valstybių įsipareigojimai pagal Konvenciją ir jos fakultatyvius protokolus yra taikomi kiekvienam valstybės teritorijoje esančiam vaikui ir visiems valstybės jurisdikcijai priklausantiems vaikams.¹⁵
40. Eksteritorialiniai įsipareigojimai yra aiškiai nurodyti fakultatyviniame protokole dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos. Pagal 3 straipsnio 1 dalį kiekviena valstybė privalo užtikrinti, kad tokie nusikaltimai būtų visiškai įtraukti į valstybės baudžiamosios teisės normas ir baudžiamuosius įstatymus, neatsižvelgiant į tai, ar tokie nusikaltimai įvykdomi šalies viduje ar už jos ribų. Pagal fakultatyvinio protokolo dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos 3 straipsnio 4 dalį baudžiamoji, pilietinė ar administracinė atsakomybė už tokius nusikaltimus turėtų būti nustatyta juridiniams asmenims, įskaitant verslo įmones. Toks požiūris atitinka kitas žmogaus teisių sutartis ir dokumentus, pagal kuriuos valstybės prisiima įsipareigojimus nustatyti baudžiamąją jurisdikciją savo piliečiams tokiose srityse kaip bendrininkavimas, vykdant kankinimus, priverstinis dingimas ir apartheidas, neatsižvelgiant į vietą, kurioje tokia prievarta ar veiksmas, laikytinas bendrininkavimu, yra įvykdomas.
41. Valstybės turi įsipareigojimą dalyvauti tarptautinio bendradarbiavimo procese, siekdamas įgyvendinti vaikų teises už jų teritorinių ribų. Konvencijos preambulėje ir nuostatose nuosekliai kalbama apie „tarptautinio bendradarbiavimo svarbą, kiekvienoje šalyje, ypač besivystančiose šalyse, gerinant vaikų gyvenimo sąlygas“.¹⁶ Bendrajame komentare Nr. 5 pabrėžiama, kad „Konvencijos įgyvendinimas yra pasaulio valstybių kooperatyvinės

¹⁵ Bendrasis komentaras Nr. 6 (2005) dėl nelydimų ir atskirtų vaikų, esančių ne savo kilmės šalyje, *Generalinės Asamblėjos oficialus registras, šešiasdešimt pirmoji sesija, papildymas Nr. 41 (A/61/41)*, II priedas, 12 paragrafas.

¹⁶ Žr. Vaiko teisių konvencijos 4 straipsnį, 24 straipsnio 4 dalį, 28 straipsnio 3 dalį, 17 straipsnį ir 22 straipsnio 2 dalį, taip pat fakultatyvinio protokolo dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos 10 straipsnį ir fakultatyvinio protokolo dėl vaikų dalyvavimo ginkluotuose konfliktuose 10 straipsnį.

pastangos”.¹⁷ Todėl visiškas vaikų teisių pagal Konvenciją įgyvendinimas iš dalies priklauso nuo to, kaip valstybės sąveikauja. Be to, Komitetas akcentuoja, kad Konvencija buvo beveik visuotinai ratifikuota, todėl jos nuostatų įgyvendinimas turėtų būti didžiausias ir vienodas verslo įmonės priimančios ir kilmės valstybės interesas.

42. Priimančios valstybės pirmiausia įsipareigoja gerbti, saugoti ir įgyvendinti vaikų teises savo jurisdikcijoje. Jos privalo užtikrinti, kad visos verslo įmonės, įskaitant jų teritorijoje veikiančias tarptautines korporacijas, būtų tinkamai reglamentuojamos teisinėje ir institucinėje sistemoje, kuri užtikrina, kad jos neturėtų neigiamo poveikio vaiko teisėms ir (arba) nepadėtų ir nekurstytų pažeidimų užsienio jurisdikcijose.
43. Kilmės valstybės turi iš Konvencijos ir jos fakultatyvinių protokolų kylančius įsipareigojimus gerbti, saugoti ir įgyvendinti vaikų teises įmonių eksteritorialinės veiklos ir operacijų kontekste, jeigu egzistuoja pagrįstas ryšys tarp valstybės ir susijusio elgesio. Pagrįstas ryšys egzistuoja, jeigu verslo įmonė turi savo veiklos centrą, yra registruota, nuolat veikia arba kurios pagrindinė verslo vykdymo vieta ar didžioji verslo veiklos dalis yra susijusioje valstybėje.¹⁸ Valstybės, priimdamos savo įsipareigojimų vykdymo priemones, negali pažeisti Jungtinių Tautos chartijos ir bendrosios tarptautinės teisės ar sumažinti priimančios valstybės įsipareigojimus pagal Konvenciją.
44. Valstybės turėtų sudaryti sąlygas pasinaudoti veiksmingais teisiniais ir neteisminiais mechanizmais, siekdamos suteikti teisių gynimo priemones vaikams ir jų šeimoms, kurių teises pažeidė verslo įmonės už valstybės teritorijos ribų, kai egzistuoja pagrįstas ryšys tarp valstybės ir susijusio elgesio. Be to, valstybės turėtų suteikti tarptautinę pagalbą ir bendradarbiauti, atliekant tyrimus ir vykdant procesus kitose valstybėse.
45. Priemonės, kuriomis siekiama užkirti kelią užsienio šalyse veikiančių verslo įmonių įvykdomiems vaikų teisių pažeidimams, apima:
 - (a) galimybę pasinaudoti viešaisiais finansais ir kitomis viešosios paramos formomis, tokiomis kaip draudimas, jeigu įmonės vykdo procesus, siekdamos identifikuoti, užkirti kelią ar sumažinti bet kokį neigiamą poveikį vaiko teisėms savo užsienio operacijose;
 - (b) atsižvelgimą į ankstesnius duomenis apie verslo įmones dėl vaiko teisių, priimant sprendimą dėl viešųjų finansų ar kitų oficialios paramos formų suteikimo;
 - (c) užtikrinimą, kad valstybinės agentūros, turinčios reikšmingą vaidmenį versle, pvz., eksporto kredito agentūros, imtųsi veiksmų identifikuoti, užkirti kelią ir sumažinti bet kokį neigiamą jų remiamų projektų poveikį vaikų teisėms, prieš pasiūlydamos paramą užsienio šalyse veikiančioms įmonėms, be to, tokios agentūros negali remti veiklos, kuri gali tapti piktnaudžiavimo vaikų teisėmis priežastimi ar prie to prisidėti.
46. Priimančios ir kilmės valstybės privalo nustatyti institucines ir teisines sistemas, kurios įgallintų įmones gerbti vaikų teises visose savo pasaulinėse operacijose. Kilmės valstybė turėtų užtikrinti, kad egzistuoja veiksmingi mechanizmai, leidžiantys vyriausybinėms agentūroms

¹⁷ Bendrojo komentaro Nr. 5 60 paragrafas.

¹⁸ Žr. Maastrichto principų dėl eksteritorialinių valstybių įsipareigojimų ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių srityje 25 principą (2012).

ir institucijoms, atsakingoms už Konvencijos ir jos fakultatyvinių protokolų įgyvendinimą, veiksmingai koordinuoti savo veiksmus su už užsienio prekybą ir investicijas atsakingomis agentūromis. Jos taip pat turėtų stiprinti gebėjimus, kad vystymosi pagalbos agentūros ir užsienio misijos, kurios atsako už prekybos skatinimą, galėtų integruoti verslo klausimus į dvišalius dialogus dėl žmogaus teisių ir vaikų teisių su užsienio vyriausybėmis. Valstybės, kurios laikosi EBPO rekomendacijų daugiašalėms įmonėms, turėtų remti savo nacionalines susižinojimo tarnybas tarpininkavimo ir taikinimo klausimais, kurie iškyla už teritorijos ribų, užtikrindamos, kad jos turėtų pakankamai išteklių, būtų nepriklausomos ir turėtų įgaliojimus garantuoti pagarbą vaikų teisėms verslo klausimų kontekste. Organizacijų, tokių kaip EBPO nacionaliniai susižinojimo punktai, rekomendacijos turėtų būti tinkamai vykdomos.

D. TARPTAUTINĖS ORGANIZACIJOS

47. Pagal Konvencijos 4 straipsnį visos valstybės yra kviečiamos tiesiogiai bendradarbiauti, vykdant Konvencijoje numatytas teises, pasitelkdamos tarptautinę kooperaciją ir narystę tarptautinėse organizacijose. Įmonių veiklos kontekste tokios tarptautinės organizacijos apima tarptautinės plėtros, finansų ir prekybos institucijas, tokias kaip Pasaulio banko grupė, Tarptautinis valiutos fondas ir Pasaulio prekybos organizacija, taip pat kitas regionines organizacijas, kuriose valstybės veikia kartu. Valstybės privalo laikytis savo įsipareigojimų pagal Konvenciją ir jos fakultatyvinius protokolus, veikdamos kaip tokių organizacijų narės, be to, neturėtų priimti paskolų iš tarptautinių organizacijų ar sutikti tu tokių organizacijų nustatytais sąlygomis, jeigu tokios paskolos ar politikos gali tapti vaikų teisių pažeidimų priežastimi. Valstybės taip pat išlaiko savo įsipareigojimus vystomojo bendradarbiavimo srityje ir turėtų užtikrinti, kad bendradarbiavimo politikos ir programos būtų sukurtos ir įgyvendintos, laikantis Konvencijos ir jos fakultatyvinių protokolų.
48. Tarptautinėse plėtros, finansų ir prekybos organizacijose dalyvaujanti valstybė privalo imtis visų pagrįstų veiksmų ir priemonių, kad tokios organizacijos sprendimų priėmimo procesuose ir operacijose, sudarydamos sutartis ar su verslo sektoriumi susijusias nustatydamos gaires vadovautųsi Konvencija ir jos fakultatyviniais protokolais. Tokie veiksmai ir priemonės turėtų apimti ne tik vaikų darbo panaikinimą, bet ir visišką visų vaikų teisių įgyvendinimą. Tarptautinės organizacijos turėtų nustatyti standartus ir procedūras, siekdamos vertinti žalos vaikams pavojų kartu su naujais projektais ir imtis priemonių, kad sumažintų tokios žalos pavojų. Tokios organizacijos turėtų priimti procedūras ir mechanizmus, siekdamos identifikuoti, spręsti ir ištaisyti vaikų teisių pažeidimus, vadovaudamosi galiojančiais tarptautiniais standartais, įskaitant tuos atvejus, kai tokie pažeidimai įvykdomi arba atsiranda dėl su jomis susijusių ar finansuojamų įmonių veiklos.

E. EKSTREMALIOS IR KONFLIKTŲ SITUACIJOS

49. Priimančios ir kilmės valstybės, vykdydamos savo įsipareigojimus gerbti, saugoti ir įgyvendinti vaiko teises, susiduria su iššūkiais, kai įmonės veikia situacijose, kuriose apsaugos institucijos veikia netinkamai dėl konfliktų, nelaimių ar socialinės ar teisinės tvarkos žlugimo. Svarbu pabrėžti, kad Konvencija ir jos fakultatyviniai protokolai turi būti taikomi nuolatos ir negalioja jokios nuostatos, kurios leistų nukrypti nuo jų nuostatų ekstremalių situacijų metu.

50. Tokiuose kontekstuose egzistuoja didesnis pavojus, kad verslo įmonės naudos vaikų darbą (įskaitant tiekimo grandinėse ir dukterinėse įmonėse), verbuos vaikus kareivius ir vykdys korupciją ar mokesčių vengimą. Atsižvelgdama į didesnį pavojų, priimanti valstybė turėtų reikalauti, kad verslo įmonės, veikiančios ekstremaliose ir konfliktų situacijose, vykdytų griežtus, pagal savo dydį ir veiklą pritaikytus patikrinimus dėl vaiko teisių. Kilmės valstybės taip pat turėtų parengti ir įgyvendinti įstatymus ir taisykles, kurios sprendžia konkretaus numatomo tarptautinių verslo įmonių keliamo pavojaus vaikų teisėms klausimą. Tai gali apimti reikalavimą viešinti veiksmus, kurių buvo imtasi, siekiant užtikrinti, kad bendrovių operacijos neprisidėtų prie sunkių vaikų teisių pažeidimų, ir uždrausti ginklų pardavimą ar perdavimą ir kitas karinės pagalbos formas, kai paskirties vieta yra šalis, kurioje žinoma, kad vaikai yra arba gali būti verbuojami ir naudojami karo veiksmuose.
51. Kilmės valstybė turėtų įmonėms suteikti naujausią, tikslią ir išsamią informaciją apie vietos vaikų teisių kontekstą, kai tokios įmonės veikia arba planuoja veikti konfliktų ir ekstremalių situacijų vietose. Tokios gairės turėtų akcentuoti, kad bendrovės turi vienas atsakomybes gerbti vaikų teises tokiose aplinkose kaip ir bet kurioje kitoje vietoje. Konfliktų zonose vaikai gali susidurti su smurtu, įskaitant seksualinę prievartą ar išnaudojimą, todėl valstybės privalo tai pripažinti, teikdamos gaires įmonėms.
52. Priimančios ir kilmės valstybės įsipareigojimai pagal atitinkamas Konvencijos nuostatas turėtų būti akcentuojami, kai įmonės veikia konfliktų zonose. Pagal 38 straipsnį valstybės privalo gerbti humanitarinės teisės taisykles, o 39 straipsnis įpareigoja valstybes užtikrinti tinkamą psichologinį atsistatymą ir socialinę reintegraciją. Fakultatyviniame protokole dėl vaikų dalyvavimo ginkluotuose konfliktuose numatytos nuostatos dėl jaunesnių nei 18-os metų amžiaus vaikų verbavimo į ginkluotąsias pajėgas. Konfliktų zonose veikiančios verslo įmonės gali samdyti privačias apsaugos bendroves ir rizikuoti prisidėti prie pažeidimų, tokių kaip vaikų išnaudojimas ir (arba) smurtavimas prieš juos, siekdamas apsaugoti objektus arba operacijas. Siekdamas išvengti tokių situacijų, priimančios ir kilmės valstybės turėtų priimti ir įgyvendinti nacionalinius teisės aktus, kurie apimtų konkretų draudimą tokioms bendrovėms verbuoti vaikus ar juos naudoti karo veiksmuose, taip pat reikalavimus imtis veiksmingų priemonių, siekiant apsaugoti vaikus nuo smurto ir išnaudojimo, ir užtikrinti mechanizmus dėl asmenų patraukimo baudžiamojon atsakomybėn dėl vaikų teisių pažeidimų.

VI. ĮGYVENDINIMO SISTEMA

A. TEISINĖS, REGULIAVIMO IR VYKDYMO UŽTIKRINIMO PRIEMONĖS

1. Teisės aktai ir reguliavimas

53. Teisės aktai ir reguliavimas yra svarbiausios priemonės, siekiant užtikrinti, kad verslo įmonių veikla ir operacijos neturės neigiamo poveikio vaikų teisėms ir jų nepažeis. Valstybės turėtų priimti teisės aktus, pagal kuriuos tretieji asmenys turėtų įgyvendinti vaiko teises ir suteiktą aišką ir iš anksto žinomą teisinę ir reguliavimo aplinką, kuri sudarytų sąlygas verslo įmonėms gerbti vaikų teises. Valstybės, siekdamos vykdyti savo įsipareigojimus priimti tinkamas ir pagrįstas teises ir reguliavimo priemones, užtikrinančias, kad verslo įmonės nepažeistų vaikų teisių, privalo rinkti duomenis, įrodymus ir atlikti tyrimus, kad identifikuotų konkrečius, susirūpinimą keliančius verslo sektorius.

54. Laikydamosi Konvencijos 18 straipsnio 2 dalies nuostatų, valstybės privalo sukurti darbo sąlygas verslo įmonėse, kurios padėtų dirbantiems tėvams ir globėjams vykdyti savo pareigas prižiūrimų vaikų atžvilgiu (pvz., šeimoms palankios darbovietės politikos, įskaitant vaiko priežiūros atostogas, parama ir sąlygos maitinti krūtimi, galimybė pasinaudoti aukštos kokybės vaikų priežiūros paslaugomis, darbo užmokestis, kuris yra pakankamas, siekiant užtikrinti tinkamą gyvenimo lygį, apsauga nuo diskriminacijos ir smurto darbovietėje ir apsauga ir sauga darbo vietoje).
55. Neefektyvi mokesčių sistema, korupcija ir netinkamas vyriausybės pajamų, be viso kito, gaunamų iš valstybės valdomų įmonių ir bendrovių pelno mokesčio, valdymas, gali riboti vaikų teisėms įgyvendinti skiriamus išteklius pagal Konvencijos 4 straipsnį. Be jau esamų įsipareigojimų pagal kovos su kyšininkavimu ir korupcija dokumentus,¹⁹ valstybės turėtų parengti ir įgyvendinti veiksmingus įstatymus ir taisykles, siekdamos gauti ir valdyti pajamų šrautus iš visų šaltinių, kad būtų užtikrintas skaidrumas, atskaitomybė ir teisingumas.
56. Valstybės turėtų įgyvendinti Konvencijos 32 straipsnį, siekdamos užtikrinti vaikų ekonominio išnaudojimo ir pavojingo darbo uždraudimą. Kai kurie vaikai jau yra sulaukę minimalaus įdarbinimo amžiaus pagal tarptautinius standartus, todėl gali dirbti, tačiau vis dar būtina juos apsaugoti, pavyzdžiui, nuo jų sveikatai, saugumui ar doroviniam vystymuisi pavojingo darbo, ir užtikrinti, kad jų teisės į švietimą, vystymąsi ir laisvalaikį būtų remiamos ir saugomos.²⁰ Valstybės privalo nustatyti minimalų priėmimo į darbą amžių, tinkamai reguliuoti darbo laiką ir sąlygas ir nustatyti baudas, kad 32 straipsnis būtų tinkamai vykdomas. Jos privalo sukurti veikiančias darbo inspektavimo ir vykdymo užtikrinimo sistemas ir pajėgumą. Valstybės turėtų ratifikuoti ir nacionaliniuose įstatymuose įtvirtinti pagrindines su vaikų darbu susijusias TDO konvencijas.²¹ Pagal 39 straipsnį valstybės privalo imtis visų tinkamų priemonių kad padėtų fiziškai ir psichologiškai atsistatyti ir socialiai reintegruotiis vaikui, tapusiam bet kokio pobūdžio smurto, nesirūpinimo, išnaudojimo, piktnaudžiavimo, įskaitant ekonominį išnaudojimą, auka.
57. Valstybės taip pat privalo įgyvendinti ir vykdyti tarptautinius standartus, susijusius su vaikų teisėmis, sveikata ir verslu, įskaitant Pasaulinės sveikatos organizacijos Tabako kontrolės pagrindų konvenciją, Tarptautinio motinos pieno pakaitalų prekybos kodeksą ir susijusias paskesnes Pasaulinės sveikatos asamblėjos rezoliucijas. Komitetas supranta, kad farmacijos sektoriaus veikla ir operacijos gali turėti didelę poveikį vaikų sveikatai. Farmacijos įmonės turėtų būti raginamos gerinti vaikams skirtų vaistų prieinamumą, priimtinumą ir kokybę, atsižvelgdamos į galiojančias rekomendacijas.²² Be to, intelektinės nuosavybės teisės turėtų būti taikomos taip, kad būtų skatinamas vaistų įperkamumas.²³

¹⁹ Pavyzdžiui, EBPO konvencija dėl kovos su užsienio valstybių pareigūnų korupcija, vykdančios tarptautines ekonomines operacijas ir (arba) Jungtinių Tautų konvencija dėl kovos su korupcija.

²⁰ Žr. bendrąjį komentarą Nr. 17 (2013) dėl vaiko teisės į poilsį, laisvalaikį, dalyvauti žaidynėse, rekreaciniame veikloje, kultūriname gyvenime ir menuose (31 str.) (rengiamas).

²¹ TDO konvencijos Nr. 182 (1999) dėl blogiausių vaikų darbo formų ir neatidėliotųjų veiksnių jam panaikinti ir Nr. 138 (1973) dėl minimalaus įdarbinimo amžiaus.

²² Žmogaus teisių gairės farmacijos bendrovėms dėl galimybės gauti vaistus; Žmogaus teisių tarybos rezoliucija 15/22.

²³ Žr. Bendrojo komentaro Nr. 15 82 paragrafą; Pasaulio prekybos organizacija, Deklaracija dėl TRIPS susitarimo ir visuomenės sveikatos, WT/MIN(01)/DEC/2.

58. Žiniasklaidos, reklamos ir rinkodaros pramonės gali turėti teigiamą ir neigiamą poveikį vaikų teisėms. Pagal Konvencijos 17 straipsnį valstybės privalo skatinti masines informavimo priemones, įskaitant privačias, platinti informaciją ir medžiagą, naudingą vaikui socialiniu ir kultūriniu požiūriu, pavyzdžiui, apie sveiką gyvenimo būdą. Žiniasklaidos priemonės turi būti tinkamai reguliuojamos, siekiant apsaugoti vaikus nuo žalingos informacijos, ypač pornografinio pobūdžio medžiagos ar medžiagos, kuri vaizduoja ar skatina smurtą, diskriminaciją ir seksualizuotą vaikų vaizdavimą, tuo pačiu metu pripažįstant vaikų teisę į informaciją ir išraiškos laisvę. Valstybės turėtų raginti masines informavimo priemones kurti gaires, siekdamos užtikrinti visišką pagarbą vaikų teisėms, įskaitant jų apsaugą nuo smurto ir diskriminaciją įtvirtinančių vaizdinių visoje žiniasklaidos pateikiamoje informacijoje. Valstybės turėtų nustatyti autorių teisių išimtis, kurios leistų atgaminti knygas ir kitus spausdintus leidinius formatais, kurie būtų prieinami vaikams, turintiems regėjimo ar kitokių sutrikimų.
59. Vaikai gali laikyti, kad per žiniasklaidos priemones perduodama rinkodara ir reklama yra teisinga ir nešališka, todėl gali vartoti ir naudoti žalingus produktus. Reklama ir rinkodara gali turėti galingą įtaką vaikų savigarbai, pavyzdžiui, dėl nerealių kūno įvaizdžių vaizdavimo. Valstybės turėtų užtikrinti, kad rinkodara ir reklama neturėtų neigiamo poveikio vaikų teisėms, priimdamos tinkamą reglamentavimą ir ragindamos verslo įmones laikytis elgesio kodekso ir naudoti aiškų ir tikslų produktų žymėjimą ir informaciją, padėsiančią tėvams ir vaikams priimti informuotus vartotojų sprendimus.
60. Skaitmeninė žiniasklaida kelia ypač didelį susirūpinimą, nes daugelis vaikų gali būti interneto naudotojai ir tapti smurto, tokio kaip priekabiavimas skaitmeninėje erdvėje, viilijimas internete, prekyba žmonėmis ar seksualinė prievarta ir išnaudojimas internete, aukomis. Nors bendrovės gali tiesiogiai nedalyvauti tokiuose nusikalstamuose veiksmuose, savo veiksmais jos gali prisidėti prie tokių pažeidimų, pavyzdžiui, internete veikiančios kelionių agentūros gali sudaryti sąlygas sekso turizmui, kadangi jos leidžia keistis informacija ir planuoti sekso turizmo veiklą. Interneto verslas ir kredito kortelių teikėjai gali netiesiogiai sudaryti sąlygas vaikų pornografijai. Vykdydamos savo įsipareigojimus pagal fakultatyvinį protokolą dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos, valstybės taip pat turėtų vaikams suteikti pagal amžių tinkamą informaciją apie interneto saugumą, kad jie galėtų valdyti rizikas ir žinotų, kur kreiptis dėl pagalbos. Jos turėtų bendradarbiauti su informacijos ir ryšių technologijų pramone, kad būtų sukurtos ir priimtose tinkamos priemonės, skirtos vaikams apsaugoti nuo smurto ir netinkamos medžiagos.

2. Vykdyimo priemonės

61. Dažniausiai neįgyvendinami arba netinkamai įgyvendinami verslą reglamentuojantys įstatymai sudaro didžiausias problemas vaikų atžvilgiu. Valstybės turėtų imtis tam tikrų priemonių, siekdamos užtikrinti veiksmingą įgyvendinimą ir vykdymą, įskaitant:
- (a) stiprinti reguliavimo agentūras, atsakingas už su vaikų teisėmis, tokiomis kaip sveikata ir sauga, vartotojų teisės, švietimas, aplinka, darbas, reklama ir rinkodara, susijusių standartų priežiūrą, kad jos turėtų tinkamus įgaliojimus ir išteklius stebėti ir nagrinėti skundus, taip pat suteikti ir vykdyti teisių gynimo priemones dėl vaikų teisių pažeidimų;
 - (b) platinti su vaikų teisėmis ir verslu susijusius įstatymus ir taisykles suinteresuotojiems šalims, įskaitant vaikus ir verslo įmones;
 - (c) mokyti teisėjus ir pareigūnus, taip pat advokatus ir teisinę pagalbą teikiančius asmenis, kad būtų užtikrintas teisingas Konvencijos ir jos protokolų dėl verslo ir vaikų

teisių, tarptautinių žmogaus teisių standartų ir atitinkamų nacionalinių teisės aktų taikymas, taip pat skatinti nacionalinės jurisprudencijos vystymą; ir

- (d) teikti veiksmingas teisių gynimo priemones per teisinius ir neteisinius mechanizmus ir veiksmingą galimybę kreiptis į teismus.

3. Vaikų teisės ir verslo įmonių atliekamas deramas tikrinimas

62. Siekdamas įvykdyti savo įsipareigojimus dėl priemonių, skirtų užtikrinti verslo įmonių pagarbą vaikų teisėms, priėmimo, valstybės turėtų reikalauti, kad įmonės vykdytų deramą patikrinimą dėl vaiko teisių. Tokiu būdu verslo įmonės identifikuos, užkirs kelią ir sumažins savo, įskaitant verslo santykių ir pasaulinių operacijų, poveikį vaikų teisėms.²⁴ Jeigu egzistuoja didelė rizika, kad verslo įmonės prisidės prie vaiko teisių pažeidimų dėl savo operacijų pobūdžio ar konteksto, valstybės turėtų reikalauti, kad būtų vykdomas griežtesnis deramas tikrinimas ir veiktų veiksminga stebėjimo sistema.
63. Jeigu deramas tikrinimas dėl vaiko teisių yra įtrauktas į bendresnį deramo tikrinimo dėl žmogaus teisių procesą, būtina, kad Konvencijos ir jos fakultatyvinių protokolų nuostatos būtų taikomos sprendimuose. Bet koks veiksmų planas ir priemonės, kurios siekia užkirsti kelią ir (arba) ištaisyti žmogaus teisių pažeidimus, turi ypač atsižvelgti į skirtingą poveikį vaikams.
64. Valstybės turėtų rodyti pavyzdį, reikalaudamos, kad valstybės valdomos įmonės vykdytų deramą tikrinimą dėl vaiko teisių ir viešai skelbtų savo ataskaitas dėl poveikio vaikų teisėms, įskaitant reguliarių ataskaitų teikimą. Valstybės turėtų teikti viešą paramą ir paslaugas, pvz., teikiamas eksporto kredito agentūrų, plėtros finansavimą ir investicijų draudimą, tik jeigu įmonės vykdo deramą tikrinimą dėl vaiko teisių.
65. Vykdydamos deramą tikrinimą dėl vaiko teisių, didelės įmonės turėtų būti raginamos ir, jei tinkama, privalėtų viešinti savo pastangas spręsti poveikio vaikų teisėms klausimą. Tokia informacija turėtų būti prieinama, veiksminga ir palyginama tarp bendrovių ir spręstų priemonių, kurių ėmėsi įmonės, siekdamos sumažinti galimą ir faktinį neigiamą savo veiklos poveikį vaikams, klausimą. Verslo įmonės turėtų skelbti informaciją apie savo veiksmus, kurių ėmėsi, siekdamos užtikrinti, kad jų gaminami ar parduodami produktai ir paslaugos nebūtų susiję su rimtais vaikų teisių pažeidimais, pvz., vergove ar priverstiniu darbu. Kai ataskaitų teikimas yra privalomas, valstybės turėtų sukurti patikrinimo ir vykdymo mechanizmus, siekdamos užtikrinti laikymąsi. Valstybės gali remti ataskaitų teikimą, sukurdamos priemones, kurios palygintų ir pripažintų gerus rezultatus dėl vaikų teisių.

B. TAISOMOSIOS PRIEMONĖS

66. Vaikai dažnai susiduria su sunkumais, siekdami kreiptis į teismą ir pasinaudoti veiksmingomis teisių gynimo priemonėmis dėl piktnaudžiavimo jų teisėmis ir jų pažeidimų, kai tokiuose procesuose dalyvauja verslo įmonės. Vaikai gali neturėti teisinio statuso,

²⁴ Žr. UNICEF, aljanso „Gelbėkit vaikus“ (angl. *Save the Children*) ir Pasaulinio susitarimo „Vaiko teisės ir verslo principai“ (2011).

todėl negali pateikti ieškinio, vaikai ir šeimos dažnai neturi žinių apie savo teises ir jiems prieinamus mechanizmus ir procedūras, kad galėtų siekti žalos atlyginimo, arba nepasitiki teisine sistema. Valstybės ne visada tiria verslo įmonių įvykdytus baudžiamosios, pilietinės ar administracinės teisės pažeidimus. Egzistuoja didžiulis vaikų ir įmonių galių disbalansas, dažnai bylinėjimasis su įmonėmis pareikalauja pernelyg didelių lėšų, taip pa iškyla sunkumai dėl teisinio atstovavimo. Bylos, kuriose dalyvauja įmonės, dažnai nagrinėjamos neteismine tvarka be išvystytos teisminės praktikos, be to, vaikai ir šeimos jurisdikcijose, kuriuose teisminis precedentas yra įtikinamas, gali būti labiau linkusios atsisakyti bylinėjimosi, atsižvelgdamos į neapibrėžtumą dėl rezultato.

67. Ypač sunku pasinaudoti teisių gynimo priemonėmis dėl pažeidimų, kurie įvyksta pasaulinių verslo operacijų kontekste, nes dukterinės įmonės ar kiti subjektai gali neturėti draudimo ar turėti ribotą atsakomybę, tarptautinės korporacijos gali būti sudarytos iš atskirų subjektų, todėl gali būti sunku nustatyti ir priskirti teisinę atsakomybę kiekvienam padaliniui, taip pat gali būti sudėtinga gauti informaciją ir įrodymus kitoje šalyje, rengiant ir ginant ieškinį, ar gauti teisinę pagalbą užsienio jurisdikcijose, be to, įvairios teisinės ir procedūrinės kliūtys gali būti naudojamos eksteritorialiniams ieškiniams paneigti.
68. Valstybės turėtų atkreipti dėmesį socialines, ekonomines ir teisines kliūtis ir jas pašalinti, kad vaikai galėtų praktiškai pasinaudoti veiksmingais teisminiais mechanizmais be jokios diskriminacijos. Vaikai ir jų atstovai turėtų gauti informaciją apie teisių gynimo priemones, kuri gali būti suteikiama, pavyzdžiui, mokymo programose, jaunimo centruose ar bendruomeninėse programose. Jiems turėtų būti leista pradėti teisminius procesus ir pasinaudoti teisine pagalba ir advokatų ir teisinę pagalbą teikiančių asmenų parama, kad galėtų pradėti bylą prieš verslo įmones, siekiant užtikrinti lygia-teisiškumo principą. Valstybės, kurios dar nesuteikia galimybių pateikti kolektyvinius skundus, tokius kaip grupiniai ieškiniai ir viešojo intereso gynimas, turėtų priimti jas kaip priemones padidinti teismų prieinamumą dideliame vaikų, kuriuos panašiai paveikė įmonių veiksmas, skaičiui. Valstybės gali turėti suteikti specialią pagalbą vaikams, kurie susiduria su kliūtimis, kreipdamiesi į teismą, pavyzdžiui, dėl kalbos, negalios ar jauno amžiaus.
69. Amžius neturėtų būti kliūtis vaikui pasinaudoti savo teise visiškai dalyvauti teisingumo vykdymo procese. Be to, turėtų būti sukurtos specialios priemonės vaikams aukoms ir liudininkams civilinėse ir baudžiamosiose bylose pagal Komiteto bendrąjį komentarą Nr. 12. Be to, valstybės turėtų įgyvendinti Vaikų kaip nusikalstamų veikų aukų ir liudytojų apsaugos baudžiamajame procese gaires.²⁵ Būtina gerbti konfidencialumą ir privatumą, taip pat informuoti vaikus apie pažangą visuose proceso etapuose, atsižvelgiant į vaiko brandą ir bet kokius kalbėjimo, kalbos ar bendravimo sunkumus.
70. Pagal fakultatyvinį protokolą dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos valstybės privalo priimti baudžiamuosius teisės aktus, kurie taip pat būtų taikomi juridiniams asmenims, įskaitant verslo įmones. Valstybės turėtų apsvarstyti baudžiamosios atsakomybės (arba kitokios teisinės atsakomybės formos, kuri turėtų vienodą atgrasantį poveikį) priėmimo galimybę juridiniams asmenims, įskaitant verslo

²⁵ Priėmė Ekonominė ir socialinė taryba savo rezoliucijoje 2005/20.

įmonėms, su rimtais vaiko teisių pažeidimais susijusiuose atvejuose, pvz., dėl priversinio darbo. Nacionaliniai tribunolai turėtų turėti jurisdikciją dėl šių rimtų pažeidimų, vadovaudamiesi priimtinomis jurisdikcijos taisyklėmis.

71. Neteisminiai mechanizmai, tokie kaip tarpininkavimas, taikinimas ir arbitražas, gali būti naudingos alternatyvos su vaikais ir įmonėmis susijusiems ginčams spręsti. Jie turi būti prieinami, nepažeidžiant teisės į teismines teisių gynimo priemones. Tokie mechanizmai gali atlikti svarbų vaidmenį kartu su teisiniais procesais, jeigu jie atitinka Konvenciją ir jos fakultatyvinius protokolus ir tarptautinius veiksmingumo, skubumo, tinkamumo ir nešališkumo principus ir standartus. Verslo įmonių sukurti skundų teikimo mechanizmai gali leisti priimti lanksčius ir laiku parengtus sprendimus. Kartais klausimų dėl bendrovės elgesio sprendimas, pasinaudojant tokiais mechanizmais, gali geriausiai atitikti vaiko interesus. Šie mechanizmai turėtų laikytis kriterijų, kurie apima prieinamumą, nuspėjamumą, teisėtumą, lygiateisiškumą, suderinamumą su teisėmis, skaidrumą, tęstinį mokymąsi ir dialogą.²⁶ Visais atvejais, turėtų egzistuoti galimybė kreiptis į teismą ar pasinaudoti teismine administracinių priemonių kontrole.
72. Valstybės turėtų dėti visas pastangas, siekdamas sudaryti sąlygas pasinaudoti tarptautiniais ir regioniniais žmogaus teisių mechanizmais, įskaitant Vaiko teisių konvencijos fakultatyviniu protokolu dėl pranešimo procedūros, kad atskiri vaikai ar jų grupės ar jų vardu veikiantys asmenys galėtų ginti savo teises dėl to, kad valstybė negerbė, nesaugojo ar neįgyvendino vaikų teisių verslo veiklos ir operacijų atžvilgiu.

C. POLITIKOS PRIEMONĖS

73. Valstybės turėtų remti verslo kultūrą, kuri supranta ir visiškai gerbia vaikų teises. Tuo tikslu, valstybės turėtų įtraukti vaikų teisių ir įmonių klausimą į bendrą nacionalinės Konvencijos įgyvendinimo politikos sistemos kontekstą. Jos turėtų parengti gaires, kurios aiškiai išdėsto vyriausybės lūkesčius, kad verslo įmonės gerbtų vaikų teises savo pačių veikloje, taip pat verslo santykiuose, susijusiuose su operacijomis, produktais ar paslaugomis ir veikla užsienyje, jeigu įmonės veikia tarptautiniu lygiu. Tai turėtų apimti visiško nepakantumo smurtui politikos įgyvendinimą visoje verslo veikloje ir operacijoje. Pagal reikalavimus valstybės turėtų nurodyti ir skatinti, kad įmonės laikytųsi atitinkamų įmonių socialinės atsakomybės iniciatyvų.
74. Daugelyje kontekstų smulkios ir vidutinės įmonės atstovauja didelę ekonomikos dalį, todėl labai svarbu, kad valstybės joms pateiktų lengvai prieinamas pritaikytas gaires ir paramą, kaip gerbti vaikų teises ir laikytis nacionalinių teisės aktų, vengiant nereikalingos administracinės naštos. Valstybės taip pat turėtų raginti didesnes bendroves pasinaudoti savo įtaka smulkioms ir vidutinėms įmonėms, siekiant stiprinti vaikų teises, naudojant savo vertybių grandines.

²⁶ Specialiojo generalinio sekretoriaus atstovo ataskaita apie žmogaus teises ir tarptautines korporacijas bei kitas verslo įmones, John Ruggie, Pagrindiniai verslo ir žmogaus teisių principai – Jungtinių Tautų koncepcijos „Ginti, gerbti ir taisyti“ įgyvendinimas, A/HRC/17/31, 31 pagrindinis principas.

D. KOORDINAVIMO IR STEBĖSENOS PRIEMONĖS

1. Koordinavimas

75. Visiškas Konvencijos ir jos fakultatyvinių protokolų įgyvendinimas reikalauja veiksmingo tarpsektorinio koordinavimo vyriausybiniuose agentūrose ir departamentuose ir įvairiuose vyriausybės (vietos, regioninės ir centrinės) lygiuose.²⁷ Dažniausiai tiesiogiai su verslo politika ir praktika susiję departamentai ir agentūros dirba atskirai nuo departamentų ir agentūrų, kurių atsakomybės yra tiesiogiai susijusios su vaikų teisėmis. Valstybės privalo užtikrinti, kad vyriausybės institucijos, taip pat parlamentariai, kurie formuoja su verslu susijusius įstatymus ir praktikas, žinotų apie valstybės įsipareigojimus dėl vaikų teisių. Jos gali reikalauti atitinkamos informacijos, mokymo ir paramos, kad būtų pasirėngusios užtikrinti visišką Konvencijos laikymąsi įstatymų ir politikos rengimo procesuose, taip pat sudarydamos ekonomines, prekybos ir investicijų sutartis. Nacionalinės žmogaus teisių institucijos gali atlikti svarbų vaidmenį kaip katalizatoriai, susiejantys skirtingus vyriausybinius departamentus, kurių veikla yra susijusi su vaikų teisėmis ir įmonėmis.

2. Stebėseną

76. Valstybės turi įsipareigojimą stebėti verslo įmonių, įskaitant jų pasaulinėse operacijose, įvykdytus Konvencijos ir jos fakultatyvinių protokolų pažeidimus. To galima pasiekti, renkant duomenis, kuriuos galima naudoti problemoms identifikuoti ir politikai informuoti, tiriant pažeidimus, bendradarbiaujant su pilietine visuomene ir nacionalinėmis žmogaus teisių institucijomis ir priverčiant įmones viešai atsiskaityti, pasinaudojant įmonių ataskaitomis apie jų poveikį vaikų teisėms, siekiant įvertinti jų veiklą. Ypač nacionalinės žmogaus teisių institucijos gali dalyvauti skundų dėl pažeidimų priėmimo, tyrimo ir tarpininkavimo procesuose, atlikti visuomenės apklausas dėl didelio masto piktnaudžiavimo, tarpininkauti konfliktų situacijose ir atlikti teisės aktų peržiūrą, siekdamas užtikrinti, kad jie atitinka Konvenciją. Jei būtina, valstybės turėtų išplėsti nacionalinių žmogaus teisių institucijų teisėkūros įgaliojimus, siekdamas suderinti vaikų teises ir verslą.

77. Kai valstybės parengia Konvencijos ir jos fakultatyvinių protokolų įgyvendinimo nacionalines strategijas ir veiksmų planus, jos turėtų apimti aiškias nuorodas į priemones, kurių reikia, siekiant gerbti, saugoti ir įgyvendinti vaikų teises verslo įmonių veiksmuose ir operacijose. Valstybės taip pat turėtų užtikrinti, kad jos stebi Konvencijos įgyvendinimo pažangą įmonių veikloje ir operacijose. Tai gali būti pasiekta viduje, naudojant poveikio vaikų teisėms vertinimą ir analizę, taip pat bendradarbiaujant su kitomis institucijomis, tokiomis kaip parlamentiniai komitetai, pilietinės visuomenės organizacijos, profesinės asociacijos ir nacionalinės žmogaus teisių institucijos. Stebėseną turėtų apimti konsultacijas su vaikais, kurių metu vaikai pasidalintų savo pažiūromis apie įmonių poveikį jų teisėms. Gali būti naudojami skirtingi konsultacijų mechanizmai, tokie kaip jaunimo tarybos ir parlamentai, socialinė žiniasklaida ir vaikų asociacijos.

²⁷ Bendrojo komentaro Nr. 5 37 paragrafas.

3. Poveikio vaiko teisėms vertinimas

78. Nuolatinis poveikio vaikų teisėms vertinimas yra būtinas, siekiant užtikrinti, kad su verslu susijusiose teisės aktų ir politikos rengimo ir vykdymo procesuose visuose vyriausybės lygiuose pirmiausia būtų atsižvelgta į vaiko interesus. Tokie vertinimai gali numatyti pasiūlytų su verslu susijusios politikos, teisės aktų, taisyklių, biudžeto ar kitų administracinių sprendimų, kurie turi įtakos vaikams ir jų galimybėms naudotis savo teisėmis, poveikį²⁸ ir turėtų papildyti vykdomą stebėseną ir vertinimą dėl įstatymų politikų ir programų poveikio vaikų teisėms.
79. Skirtingos metodologijos ir praktikos gali būti sukurtos, vykdamas poveikio vaikų teisėms vertinimą. Visų pirma jos turi naudoti Konvencijos ir jos fakultatyvinių protokolų sistemą, taip pat Komiteto parengtas baigiamąsias pastabas ir bendruosius komentarus. Kai valstybė vykdo platesnius su verslu susijusių politikų, teisės aktų ar administracinių praktikų poveikio vertinimus, jos turėtų užtikrinti, kad tokie vertinimai būtų paremti bendraisiais Konvencijos ir jos fakultatyvinių protokolų principais ir atsižvelgtų į skirtingą vertinamų priemonių poveikį vaikams.²⁹
80. Poveikio vaiko teisėms vertinimas gali būti naudojamas apsvarstyti poveikį visiems vaikams, kuriuos paveikė tam tikrų įmonių ar sektorių veikla, be to, gali apimti skirtingo priemonių poveikio tam tikroms vaikų grupėms vertinimą. Poveikio vertinimas gali remtis vaikų, pilietinės visuomenės, ekspertų ir atitinkamų vyriausybinių departamentų indėliu, taip pat šalyje ar kur kitur dokumentuotais akademiniais tyrimais ir patirtimi. Analizė turėtų padėti pateikti rekomendacijas dėl pakeitimų, alternatyvų ir patobulinimų ir būti viešai prieinama.³⁰
81. Siekdamas užtikrinti nešališką ir nepriklausomą procesą, valstybė turėtų apsvarstyti galimybę paskirti nepriklausomą asmenį, kuris vadovautų vertinimo procesui. Tai gali turėti reikšmingų privalumų, tačiau valstybė, kaip galiausiai už rezultatą atsakinga šalis, privalo užtikrinti, kad vertinimą vykdančys asmenys būtų kompetentingi, sąžiningi ir nešališki.

E. BENDRADARBIAVIMO IR SĄMONINGUMO UGDYMO PRIEMONĖS

82. Nors įsipareigojimus pagal Konvenciją prisiima valstybė, į jų įgyvendinimo užduotis turi būti įtraukti visi visuomenės sektoriai, įskaitant verslą, pilietinę visuomenę ir pačius vaikus. Komitetas rekomenduoja valstybėms priimti ir įgyvendinti visapusišką strategiją, kuri visus vaikus, tėvus ir globėjus informuotų ir mokytų, kad įmonės turi pareigą gerbti vaikų teises, nepriklausomai nuo jų veiklos vietos, pasitelkiant vaikams palankias ir pagal amžių tinkamas ryšių priemones, pavyzdžiui, teikiant švietimo paslaugas apie finansinį sąmoningumą. Su Konvencija susijęs švietimas, mokymas ir sąmoningumo ugdymas taip pat turėtų būti nukreiptas į verslo įmones, siekiant akcentuoti vaiko kaip žmogaus teisių turėtojo statusą, skatinti aktyvią pagarbą visoms Konvencijos nuostatoms, taip

²⁸ Bendrojo komentaro Nr. 5 45 paragrafas.

²⁹ Bendrojo komentaro Nr. 14 99 paragrafas.

³⁰ Ten pat.

pat mesti iššūkį ir panaikinti diskriminacines pažiūras visų vaikų, ypač pažeidžiamų ir nepalankiose situacijose atsidūrusių vaikų, atžvilgiu. Šiame kontekste žiniasklaida turėtų būti raginama suteikti vaikams informaciją apie jų teises, susijusias su verslu, ir ugdyti sąmoningumą įmonių tarpe apie pareigą gerbti vaikų teises.

83. Komitetas pabrėžia, kad nacionalinės žmogaus teisių institucijos gali dalyvauti, ugdydamos sąmoningumą apie Konvencijos nuostatas verslo įmonių tarpe, pavyzdžiui, parengdamos gerų praktikų rekomendacijas ir politikas įmonėms ir jas platindamos.
84. Pilietinė visuomenė atlieka svarbų vaidmenį, nepriklausomai remdama ir saugodama vaikų teises verslo operacijų kontekste. Tai apima stebėseną ir įmonių patraukimą atsakomybėn, paramą vaikams kreiptis į teismą ir pasinaudoti teisių gynimo priemonėmis, dalyvavimą poveikio vaikų teisėms vertinimo ir sąmoningumo įmonių tarpe apie pareigą gerbti vaikų teises ugdymo procesuose. Valstybės turėtų užtikrinti sąlygas aktyviai ir budriai pilietinei visuomenei, įskaitant veiksmingą bendradarbiavimą su pilietinės visuomenės organizacijomis, vaikų ir jaunuolių vadovaujamomis organizacijomis, akademinė aplinka, prekybos ir pramonės rūmais, profsąjungomis, vartotojų asociacijomis ir profesinėmis institucijomis ir pagalbą joms. Valstybės neturėtų kištis į šių ir kitų nepriklausomų organizacijų veiklą ir sudaryti sąlygas joms dalyvauti viešojoje politikoje ir su vaikų teisėmis ir verslu susijusiose programose.

VII. PLATINIMAS

85. Komitetas rekomenduoja valstybėms platinti šį bendrąjį komentarą parlamentuose ir vyriausybėse, įskaitant ministerijas, departamentus ir savivaldybių ar vietos institucijas, kurių veikla yra susijusi su verslu ir kurios atsako už užsienio prekybą ir investicijas, pvz., vystymosi pagalbos agentūroms ir užsienio misijoms. Šis bendrasis komentaras turėtų būti platinamas verslo įmonėms, įskaitant tarptautines įmones, taip pat smulkioms ir vidutinėms įmonėms ir neformalaus sektoriaus veikėjams. Dokumentas taip pat turėtų būti platinamas ir žinomas su vaikais dirbantiems specialistams, įskaitant teisėjus, advokatus, teisinę pagalbą teikiančius asmenis, mokytojus, globėjus, socialinius darbuotojus, viešųjų ar privačių gerovės institucijų pareigūnus, visus vaikus ir pilietinę visuomenę. Bendrąjį komentarą reikės išversti į atitinkamas kalbas ir parengti prieinamas ir vaikams palankias versijas, taip pat organizuoti seminarus, kurių metu būtų aptariamose bendrojo komentaro pasekmės ir geriausi jo įgyvendinimo, taip pat įtraukimo į atitinkamų specialistų mokymo procesą būdai.
86. Savo periodinėse ataskaitose Komitetui valstybės turėtų įtraukti informaciją apie iššūkius, su kuriais susiduria, ir priemones, kurių ėmėsi, siekdamos gerbti, saugoti ir įgyvendinti vaikų teises vidaus rinkos ir, jei tinkama, tarptautinių verslo įmonių veiklos ir operacijų kontekste.

